

Βιογραφία του Άρχοντος Μουσικοδιδασκάλου της Μ.τ.Χ.Ε. Αβραάμ Ευθυμιάδη (1911 - 2005) (π. Γεώργιος Ανδρ. Σταθόπουλος)

/ [Πεμπτούσια](#)

Ο Αβραάμ Χρήστου Ευθυμιάδης[1] γεννήθηκε στη Σελεύκεια της Μικράς Ασίας το 1911 από ευσεβείς και εύπορους γονείς. Μέλος πολύτεκνης οικογενείας με έξι παιδιά (δύο αγόρια και τέσσερα κορίτσια), από πολύ μικρός έδειξε την κλήση του στα γράμματα και τις τέχνες. Λόγω της καλής οικονομικής καταστάσεως της οικογενείας του διδάχθηκε, εκτός από τις δύο υποχρεωτικές για όλους γλώσσες, δηλαδή την ελληνική και την τουρκική, και την γαλλική, τις οποίες έως το τέλος της ζωής του μιλούσε με μεγάλη ευχέρεια.

Επίσης, είχε την ευλογία να διδαχθεί ευρωπαϊκή μουσική και πιάνο αλλά κυρίως εντρύφησε και αφοσιώθηκε στην βυζαντινή εκκλησιαστική μουσική κοντά στον δημοδιδάσκαλο και πρωτοψάλτη της περιοχής του Παντελή Εγγονόπουλο, ήδη από την ηλικία των 6 ετών. Ο Παντελής Εγγονόπουλος δίπλα στον οποίο ο μικρός τότε Αβραάμ διδάχθηκε έως το 1923 μόνο τη στοιχειώδη θεωρία της μουσικής μας και το Αναστασιματάριο, ήταν μαθητής του περιωνύμου Άρχοντος Πρωτοψάλτου της Μ.τ.Χ.Ε. Γεωργίου Βιολάκη[2]. Για τη μουσική του αυτή «συγγένεια» ο Αβραάμ Ευθυμιάδης έλεγε πάντα με καύχημα ότι «εγώ είμαι μουσικός εγγονός του Γεωργίου του Βιολάκη».

Στον ξεριζωμό του 1923 αναγκάζεται να έλθει με την οικογένεια του στη Σύρο πρόσφυγας, όπου και έφεραν ό,τι κατάφεραν να περισώσουν από τη μεγάλη περιουσία τους. Εκεί, στη Σύρο, ο πατέρας του ενεργοποιείται και πάλι επιχειρηματικά με δυσάρεστα για την οικογένεια αποτελέσματα· καταστρέφονται οικονομικά και ο πατέρας του από την θλίψη του πεθαίνει το 1934 και τον αφήνει υπεύθυνο για τη μητέρα και τα αδέλφια του. Κατά την διαμονή τους στη Σύρο, ο μικρός Αβραάμ μαζί με άλλους Συριανούς, πολλές Κυριακές ταξίδευαν για προσκύνημα και εκκλησιασμό στη Μεγαλόχαρη της Τήνου, με καράβια που ναύλωναν δωρεάν οι εφοπλιστές της Σύρου. Εκεί άκουσε για πρώτη φορά τον μετέπειτα Άρχοντα Πρωτοψάλτη της Μ.τ.Χ.Ε. αείμνηστο Κων/νο Πρίγγο[3], ο οποίος έψαλε στην Μεγαλόχαρη της Τήνου εκείνην την περίοδο (1925-1933)[4] και ενθουσιάστηκε και κατενύγη από το ψάλισμό του.

Μετά τη διαμονή του στη Σύρο μαζί με τα επτά προστατευόμενα μέλη της

οικογένειάς του, αναχωρεί και εγκαθίσταται μόνιμα στη Θεσσαλονίκη, όπου γνωρίζεται και συνεργάζεται στενά με τον αοίδιμο εμβριθέστατο θεωρητικό και Πρωτοψάλτη του Ι.Ν. Αγ. Τριάδος Θεσσ/νίκης, Σωκράτη Παπαδόπουλο[5] – μαθητή του Νηλέως Καμαράδου[6]- για την προσωπικότητα του οποίου έτρεφε πολύ μεγάλο σεβασμό και εκτίμηση.

Το 1929 γνωρίζεται φιλικά και συνδέεται άρρηκτα με τον Κων/νο Πρίγγο[7], όταν και αυτός πλέον εγκαθίσταται στη Θεσσ/νίκη. Η φιλία, η εμπιστοσύνη και η συνεργασία που ανέπτυξαν οι δύο άνδρες ήταν τόσο στενή και ειλικρινής, ώστε, όταν ο Κων/νος Πρίγγος[8] αποφάσισε, κατόπιν παροτρύνσεως του Αβραάμ Ευθυμιάδη, να εκδώσει τα πονήματά του Μ. Εβδομάδα[9], Δοξαστάριο και το μισό Αναστασιματάριο (σε 16σέλιδα τεύχη τότε), αυτός του τα ταχυδρομούσε από την Πόλη -χειρόγραφα με μολύβι - και ο Αβραάμ τα εξέδιδε, προσθέτοντας ό,τι έκρινε πως ήταν απαραίτητο. Όταν μάλιστα ξεχνούσε ο Πρίγγος κάτι να γράψει, έλεγε στον Ευθυμιάδη «γράφτο εσύ, αφού ξέρεις πως το ψάλω εγώ». Η σχέση αυτή των δύο ανδρών υπήρξε στενή έως την εκδημία του Κ. Πρίγγου (†1964).

Στη Θεσσαλονίκη, ο Αβραάμ Ευθυμιάδης σπουδάζει στη Γεωπονική Σχολή του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου - από όπου παίρνει το πτυχίο του το 1936 - ενώ συγχρόνως παρακολουθεί μαθήματα στο Κρατικό Ωδείο της πόλης.

Από το 1931 έως και το 1976 διακόνησε ευσημόνως και καρποφόρα το Ιερό Αναλόγιο, ψάλλοντας σε πολλούς ναούς της συμπρωτεύουσας, όπως της Παναγίας των Χαλκέων, της Αγ. Αικατερίνης, της Παναγίας της Λαοδηγήτριας, αλλά και εκτός αυτής, όπως στην Ι. Μητρόπολη Καστορίας και τους Αγ. Αναργύρους Εδέσσης. Εκεί, στην Έδεσσα, θα έχει την πρώτη του επαφή και συνεργασία με τον διάκονο τότε Δημήτριο και μετέπειτα Οικουμενικό Πατριάρχη[10].

Το 1936 διορίζεται ως υπάλληλος στα τρία Τ.Τ.Τ. (Τηλεφωνεία, Τηλεγραφεία, Ταχυδρομεία) και το 1949, όταν αυτά αυτονομούνται μεταξύ τους, ο Ευθυμιάδης βρίσκεται να εργάζεται στον Ο.Τ.Ε. από όπου συνταξιοδοτείται το 1969, με το βαθμό του προϊσταμένου.

Το 1955 παντρεύεται την Δέσποινα Κεφαλά του Γεωργίου, με την οποία αποκτούν δύο παιδιά, τη Βαρβάρα και το Χρήστο και τέσσερα εγγόνια. Το 1974, όμως, χάνει τη σύντροφο της ζωής του και έκτοτε, έως της κοιμήσεως του, έζησε μόνος στο λιτό και απέριττο σπίτι του στη Θεσσαλονίκη, περιστοιχισμένος από τα αγαπημένα του βιβλία, τα καλά του παιδιά και εγγόνια αλλά και τους πιστούς του φίλους και μαθητές.

Το 1948 οργανώνει το πρώτο φροντιστήριο Βυζαντινής Μουσικής που λειτούργησε στη Θεσσαλονίκη[11], στην Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότητα «Απολύτρωσις» - τότε Αποστολική Διακονία[12]. Εκεί εκδίδει για πρώτη φορά το θεωρητικό του πόνημα «Στοιχειώδη Μαθήματα Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής», μικρό στις διαστάσεις και περιληπτικό στην θεωρία της μουσικής, για το οποίο επαινέθηκε από πολλούς, μεταξύ των οποίων και ο Κων/νος Πρίγγος, ο οποίος έγραψε χαρακτηριστικά γι' αυτό ότι «*τυγχάνει τό άρτιώτερον τών ύπαρχόντων όμοίων του*»[13].

Στη συνέχεια το 1949 εκδίδει το «Φωταγωγικόν Άσμα», το οποίο περιέχει μαθήματα του Εσπερινού και περίφημα «Ανοιξαντάρια» του, σε ήχο πλάγιο του Α', καθώς και άλλα μαθήματα[14] και το 1950 θα επιμεληθεί την έκδοση της «Νέας Φόρμιγγος της Εκκλησίας», του Πρωτοψάλτη του Ιερού Ναού της Αγίας Τριάδος, Σωκράτη Παπαδόπουλου.

Το 1951 οργανώνει το φροντιστήριο «Ο Άγιος Δημήτριος», στον ομώνυμο ανακαινισμένο πλέον μεγαλοπρεπή Ι. Ναό, αρχικά με τον αοίδιμο Άρχοντα Πρωτοψάλτη Χρύσανθο Θεοδοσόπουλο[15] (†1988). Το 1961 ιδρύει μαζί με τον Χρ.

Θεοδοσόπουλο τη Σχολή Βυζαντινής Μουσικής της Ιεράς Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης υπό την αιγίδα της Ιεράς Μητροπόλεως και σε αυτή καλούν και τους περιώνυμους Πρωτοψάλτες, Αθανάσιο Καραμάνη[16] και Χαρίλαο Ταλιαδώρα [17] και όλοι μαζί μετατρέπουν τη συμπρωτεύουσα σε πρότυπο κέντρο σπουδών της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής για πολλές δεκαετίες[18].

Για τις διδακτικές ανάγκες της σχολής αναγκάζεται να διορθώσει τα παροράματα και να ανατυπώσει την πρωτότυπη έκδοση της «Τρίτομης Μουσικής Συλλογής»[19] του Γεωργίου Πρωγάκη[20] και το «Ειρμολόγιο Καταβασιών» του Πέτρου Πελοποννησίου, μιας και αυτά είχαν από καιρό εξαντληθεί[21].

Το 1952 αρχίζει την έκδοση των έργων του Κων/νου Πρίγγου, όπως προαναφέραμε, δίχως δυστυχώς να καταφέρουν οι δύο άνδρες να την ολοκληρώσουν, λόγω της μακροχρόνιας ασθένειας και της κοιμήσεως του Κ. Πρίγγου (†1964).

Παράλληλα με όλα αυτά ο Αβραάμ Ευθυμιάδης για πολλά χρόνια είναι και διοικητικό στέλεχος του Σωματίου Ιεροψαλτών Θεσσαλονίκης, στο οποίο η συνεισφορά και το έργο του υπήρξαν καθοριστικά για την μετέπειτα πορεία του. Εργάστηκε εκεί με πολύ ζήλο, οργανώνοντας πολυμελείς χορωδίες, διαλέξεις, μελοποιώντας μάλιστα και τον ύμνο του συλλόγου των Θεσσαλονικέων προς τον Άγιο Ιωάννη το Δαμασκηνό «Ἐκ χειλέων τῶν Ἀγγέλων», σε στίχους του Χρήστου Χατζηχρήστου, εκπαιδευτικού από την Κωνσταντινούπολη που έζησε στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Το 1972 επανεκδίδει ολοκληρωμένο πλέον το μνημειώδες θεωρητικό έργο του υπό τον τίτλο «Μαθήματα Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής»[\[22\]](#) το οποίο έχει γνωρίσει έως σήμερα Ε΄ επανεκδόσεις. Αυτό το θεωρητικό σύγγραμμα έτυχε της εγκρίσεως της Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος, με την υπ. αριθ. 2008/6-5-1974 Εγκύκλιό της και συστήθηκε απ΄ αυτήν «ὡς περισπούδαστον μουσικολογικόν ἔργον, περιέχον ἅπασαν τήν θεωρητικὴν τῆς Πατρῶας Βυζαντινῆς ἡμῶν Μουσικῆς ὕλην συστηματικῶς κατεστρωμένην καί ἐπαγωγικῶς τά μάλιστα ἀναπτυσσομένην, διακρινόμενον δι΄ ἀρτιότητα τέ καί πληρότητα σπανίαν, πολύτιμον βοήθημα εἰς χεῖρας τῶν σπουδαστῶν τῆς Ἱερᾶς Μουσικῆς καί παντός ἐντρυφοῦντος εἰς τόν ἀτίμητον τοῦτον θησαυρόν τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ Πολιτισμοῦ» προς όλους τους Σεβασμιωτάτους Ιεράρχες, τα ωδεῖα και τις σχολές βυζαντινής μουσικής. Μεταξύ των άλλων συγχαρητηρίων επιστολών που λαμβάνει για το μνημειώδες αυτό θεωρητικό έργο του, είναι και η επιστολή του μουσικολογικώτατου Μητροπολίτου Κοζάνης κυρού Διονυσίου Ψαριανού, στην οποία μεταξύ άλλων του λέγει «Ἔλαβον τόν προφρόνως πεμφέντα μοί ἐπιβλητικόν τόμον “Μαθήματα Βυζαντινῆς Ἐκκλ. Μουσικῆς”. Εὐχαριστῶ θερμῶς καί θαυμάζω. Δέν λέγω καί συγχαίρω, διότι δέν ἀρμόζει νά συγχαίρη ὁ μαθητής τῷ διδασκάλῳ. Βλέπω εἰς τό βιβλίον σας καί διδάσκομαι πράγματα ἄγνωστα εἰς ὅλα τά γνωστά θεωρητικά τῆς Βυζαντινῆς Μουσικῆς»[\[23\]](#).

Το 1974 θα επεξεργασθεί ορθογραφικά, θα χωρίσει ρυθμικά αλλά και θα καλλιγραφήσει το «Πρότυπον Αναστασιματάριον» του Ἄρχοντος Χαρίλαου Ταλιαδώρου, ο οποίος προς τούτο στον πρόλογο του ευχαριστεῖ τον «λίαν ἀγαπητό συνάδελφο καί διακεκριμένο Καθηγητή τῆς Θεωρίας ... κ. Ἄβραάμ Χ. Εὐθυμιάδη... (διά) τήν ἐμβρίθειαν... ὀρθογράφησιν... παρασήμανσιν ... διακόσμησιν ... ἐξ ὅλης καρδίας» [\[24\]](#).

(συνεχίζεται)

Σημειώσεις:

[\[1\]](#) Φίλιππου Οικονόμου, *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική και Ψαλμωδία*, τόμος Β΄, Αίγιο 1994, σσ. 132-133.

[\[2\]](#) Δημητρίου Βερίκου, *Γεώργιος Βιολάκης, Ἄρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μ. τ. Χ. Ε.*, Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, Στρατηγικές Εκδόσεις, τόμος 4^{ος}, σ. 218.

[\[3\]](#) Κωνσταντῖνος Πρίγγος, Ἄρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μ.τ.Χ.Ἐ. ανακτήθηκε στις 8-1-2016 από <http://www.ec-patr.net/gr/psaltai/priggos.htm>

[4] Κωνσταντίνος Πρίγγος, Άρχων Πρωτοψάλτης τῆς Μ.τ.Χ.Ἐ. ανακτήθηκε στις 10-1-2016 από <http://www.ekere.gr/%CE%B2%CE%B9%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B0%CE%A0%CE%A1%CE%99%CE%93%CE%93%CE%9F%CE%A3>

[5] Φίλιππου Οικονόμου, *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική και Ψαλμωδία*, ό.π., σσ. 264-265.

[6] Νηλέας Καμαράδος, Ο ερευνητής και μουσικοδιδάσκαλος (1847-1922) ανακτήθηκε στις 8-1-2016 από <https://www.pemptousia.gr/2015/09/o-erevnitis-ke-mousikodidaskalos-nileas-kamarados-1847-1922/>

[7] Φίλιππου Οικονόμου, *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική και Ψαλμωδία*, ό.π., σσ. 288-289.

[8] Σταμάτη Παπαμανωλάκη, *Κωνσταντίνος Πρίγγος, στο Οι Ψάλτες του Οικουμενικού Πατριαρχείου*, εκδ. Συνδέσμου των εν Αθήναις Μεγαλοσχολιτών, Αθήνα 1996, σσ. 53-75.

[9] Κωνσταντίνου Πρίγγου, *Η Πατριαρχική Φόρμιγξ, τόμος Α΄, Μουσική Κυψέλη, Μέρος Τρίτον, Η Αγία και Μεγάλη Εβδομάς*, έκδ. Β΄, Αθήνα 1969.

[10] Εμμανουήλ Γ. Χαλκιαδάκης, *Δημήτριος, Οικουμενικός Πατριάρχης, Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2012, τόμος 6^{ος}*, σσ. 90-91.

[11] Αβραάμ Χ. Ευθυμιάδη, *Σύντομο Ιστορικό του Βιβλίου*, γραμμένο το Πάσχα του 1997, στο *Μαθήματα Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής*, εκδ. Ε΄, Θεσσαλονίκη 2006.

[12] Απολύτρωση, *Ορθόδοξη Χριστιανική Αδελφότητα* ανακτήθηκε στις 8-1-2016 από <http://www.apolytrosis.gr/index.php/i-tautotita-mas/idrisi-ekseliksi>

[13] Αβραάμ Ευθυμιάδη, *Μαθήματα Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής*, προλογικό σημείωμα Κων/νου Πρίγγου (σ. 6), εκδ. Β΄, Θεσσαλονίκη 1972.

[14] Εμμανουήλ Στ. Γιαννόπουλος, *Ευθυμιάδης Αβραάμ, Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια, Στρατηγικές Εκδόσεις, Αθήνα 2012, τόμος 7^{ος}*, σ. 350.

[15] Ολυμπίας Τολίκα, *Επίτομο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής*, εκδ. Ευρωπαϊκό Κέντρο Τέχνης, Αθήνα 1993, σ. 138.

[16] Φίλιππου Οικονόμου, *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική και Ψαλμωδία*, ό.π., σσ. 168-169.

[17] Ολυμπίας Τολίκα, *Επίτομο Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό της Βυζαντινής Μουσικής*, ό.π., σσ. 375-376.

[18] Φίλιππου Οικονόμου, *Βυζαντινή Εκκλησιαστική Μουσική και Ψαλμωδία*, ό.π., σ. 133.

[19] Γεωργίου Πρωγάκη, *Μουσική Συλλογή, Αποτελούμενη εκ τριών τόμων, Τόμοι Α΄ και Β΄ έκδ. του 1909 και Τόμος Γ΄ έκδ. του 1910*, Κωνσταντινούπολη, εκ του Πατριαρχικού Τυπογραφείου.

[20] Γεωργίου Παπαδοπούλου, *Λεξικόν της Βυζαντινής Μουσικής*, εκδ. Πανελληνίου Συνδέσμου Ιεροσαλτών, Αθήνα 1995, σσ. 197-198.

[21] Εμμανουήλ Στ. Γιαννόπουλος, *Ευθυμιάδης Αβραάμ, Μεγάλη Ορθόδοξη Χριστιανική Εγκυκλοπαίδεια*, ό.π., σ. 350.

[22] Αβραάμ Ευθυμιάδη, *Μαθήματα Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής*, ό.π., Θεσσαλονίκη 1972.

[23] Διονύσιος Λ. Ψαριανός, Μητροπολίτης Σερβίων και Κοζάνης, *Συγχαρητήρια επιστολή της 14-2-1986 προς τον Αβραάμ Ευθυμιάδη, στο Μαθήματα Εκκλησιαστικής Βυζαντινής Μουσικής*, έκδοση Ε΄, Θεσσαλονίκη 2006.

[24] Χαριλάου Ταλιαδώρου, *Πρότυπον Αναστασιματάριον*, Θεσσαλονίκη 1976.